

Agnieszka KANIA*

Spółeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie jako przykład *lex imperfecta*?

Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie zostało poświęcone problematyce społecznego obowiązku zawiadomienia o przestępstwie (art. 304 § 1 k.p.k.). Zasadniczym celem podjętych rozważań jest ustalenie, czy wskazana regulacja stanowi klasyczny przykład *lex imperfecta*¹, której uchybienie mogłoby jedynie rodzić skutki w postaci wyrzutów sumienia bądź w sferze relacji międzyludzkich (np. ostracyzm towarzyski)². W artykule starano się także zaakcentować, iż realizacja analizowanego obowiązku – dla którego swoistym wsparciem jest regulacja tzw. ujęcia obywatelskiego (art. 243 k.p.k.)³ – wykazuje istotną zależność od poziomu kultury oraz świadomości prawnej społeczeństwa. Wydaje się bowiem, iż wypełnienie wspomnianego obowiązku stanowi wyraz społecznego zaangażowania oraz gotowości do współpracy z organami ścigania w procesie przeciwdziałania przestępczości⁴.

* Katedra Prawa Karnego i Postępowania Karnego, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Zielonogórskiego, e-mail: agnieszkamariakania@wp.pl.

¹ Zob. S. Wronkowska, *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Poznań 2003, s. 19. Zdaniem autorki: „*Lex imperfecta* to norma, która jakiemś adresatowi w określonych okolicznościach wyznacza obowiązek określonego postępowania, ale za niezrealizowanie tego obowiązku prawodawca nie przewiduje wymierzenia adresatowi jakiejś sankcji, np. norma nakazująca dochowania wierności małżonkom”.

² K. Dudka, *Prawny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie a odpowiedzialność pokrzywdzonego za czyn z art. 240 k.k.*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2005, nr 1, s. 106–107. Z drugiej jednak strony, w piśmiennictwie wyrażono pogląd, że można również odnotować przypadki potępienia społecznego dla osoby zawiadamiającej o popełnieniu przestępstwa. Zob. na ten temat M. Lipczyńska, *Przesłanki procesu karnego a zawiadomienie o przestępstwie*, „Problemy Praworządności” 1981, nr 5, s. 19.

³ Na temat niniejszej regulacji zob. uwagi prezentowane w dawnym piśmiennictwie, które nie straciły na swojej aktualności (zastrzeżenie to dotyczy również literatury powoływanej w dalszych przypisach): M. Lipczyńska, *Zawiadomienie o przestępstwie*, „Problemy Kryminalistyki” 1965, nr 56–57, s. 494; zob. również J. Skorupka, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2015, s. 566.

⁴ K. Dudka, *op. cit.*, s. 106; zob. także: S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2003, s. 228; R. Szałkowski, *Z problematyki społecznych uwarunkowań skuteczności ścigania karnego*,

Lex imperfecta w ujęciu teoretycznoprawnym

Wysunięcie poglądu, iż regulacja art. 304 § 1 k.p.k. ma charakter *lex imperfecta*⁵, wymagałoby w pierwszej kolejności zastanowienia się zarówno nad istotą omawianego rozwiązania, jak również zgodnością tego rodzaju unormowań z wymaganiami wynikającymi z zasad techniki prawodawczej. Odnosząc się do pierwszego z zagadnień, należy przede wszystkim stwierdzić, iż konstruowanie *lex imperfecta*⁶ stanowi nie tylko – jak podkreśla się w piśmiennictwie – przypadek niedopatrzania ustawodawcy, lecz także świadomy zabieg legislacyjny⁷ wynikający z przekonania, iż sankcjonowanie w drodze kary czy egzekucji pewnych zachowań byłoby, niejako ze swej natury, niecelowe czy wręcz niemożliwe⁸. Więcej kontrowersji wzbudza natomiast kwestia ustalenia, czy *lex imperfecta* jest przykładem normy prawnej⁹, czy też założenie to wymagałoby dokonania stosownej reinterpretacji¹⁰. Odmówienie charakteru normy prawnej *leges imperfectae* wynika bowiem z przeświadczenia, iż każda norma powinna być poparta zagrożeniem przymusu ze strony państwa. W takim przekonaniu utwierdzała bowiem jedna z koncepcji, dotycząca strukturalnej budowy normy prawnej, w świetle której opowiedziano się za wyróżnieniem jej hipotezy, dyspozycji oraz sankcji. Kwestionując założenie, iż rzekomo sam nakaz określonego postępowania oraz jego tetyczne uzasadnienie¹¹ wpływają na przekonania społeczne

---

„Państwo i Prawo” 1985, nr 2, s. 79–80; S. Zabłocki, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 III 1974, IV KRN 6/74*, „Państwo i Prawo” 1975, nr 10, s. 180–181. W orzecznictwie stwierdzono przy tym, iż: „Każda osoba ma społeczny obowiązek zawiadomienia prokuratora lub policji o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu [...], a żaden przepis procedury karnej nie upoważnia organu zobowiązanego do przyjęcia doniesienia do ignorowania takiego doniesienia z tego powodu, że składa je osoba nietrzeźwa”. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 1998 r., II KKN 328/96, LEX nr 34012.

⁵ K. Wiak, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2014, s. 919.

⁶ Wyodrębnione w prawoznawstwie *leges imperfectae* (tradycyjnie określane jako normy niedoskonałe, normy bez sankcji), zob. S. Kaźmierczyk, [w:] S. Kaźmierczyk, Z. Pulka, *Wstęp do prawoznawstwa*, Wrocław 2002, s. 65, wzbudzają przy tym szereg wątpliwości interpretacyjnych. Aktualny pozostaje w istocie pogląd, iż wspomnianemu zagadnieniu: „W polskiej teorii państwa i prawa nie poświęcono [...] należytej uwagi. Zagadnienia norm bez sankcji wciąż czekają na szczegółowe badania dogmatyczno-prawne oraz na pogłębione studia ogólnoteoretyczne”. J. Jabłońska-Bonca, *Przestanki stanowienia norm bez sankcji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1984, nr 4, s. 153.

⁷ Brak sankcji może zatem wynikać z racjonalnej decyzji prawodawcy, który w ten sposób deklaruje, iż tego rodzaju rozwiązanie legislacyjne jest najbardziej optymalne w świetle przyjętych przez niego preferencji oraz wiedzy. Na temat racjonalnej decyzji prawodawcy zob. m.in. J. Wróblewski, *Model racjonalnego tworzenia prawa*, „Państwo i Prawo” 1973, nr 11, s. 3 i n.; S. Wronkowska, *Problemy racjonalnego tworzenia prawa*, Poznań 1982; E. Kustra, *Podstawy teorii legislacji*, Toruń 1982; Z. Ziemiński, *Założenia faktyczne wypowiedzi normatywnych*, „Etyka” 1977, t. 15, s. 132 i n.

⁸ Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980, s. 155–156.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ E. Kruk, *Lex imperfecta w prawie administracyjnym*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2006, nr 8, s. 112.

¹¹ Z. Ziemiński, *Teoria prawa*, Warszawa–Poznań 1978, s. 74.

oraz je kształtują, wyrażono pogląd, iż to właśnie potencjalna możliwość zastosowania przymusu pozostaje definicyjną cechą czy wręcz istotą prawa¹². Stąd też – jak sugestywnie określono w literaturze – „Prawo bez kary jest po prostu radą, sędzia bez mocy karania jest zerem”¹³. Z powyższego wynikało zatem, iż faktyczne obowiązywanie norm prawnych, których nie opatrzono właściwą im sankcją, okazuje się w istocie iluzoryczne, a tym samym pozbawione praktycznej możliwości ich oddziaływania na rzeczywistość społeczną. W świetle tego ujęcia przymus państwowy uznano bowiem za nieodłączny element skuteczności prawa¹⁴, co jednocześnie korelowałoby ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego, w którym podniesiono, że: „Tam gdzie przepisy nakładają na osoby fizyczne lub prawne obowiązki, winien się również znaleźć przepis określający konsekwencję niespełnienia obowiązku. Brak stosownej sankcji powoduje, że przepis staje się martwy, a niespełnianie obowiązku nagminne. [...] art. 83 Konstytucji nakłada na każdego obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej. Można zatem przyjąć, że w granicach zakreślonych przez Konstytucję ustawodawcy przysługuje swoboda określenia sankcji związanych z niedopełnieniem tego obowiązku”¹⁵. Niniejsza wypowiedź stanowiła więc refleks imperatywnego sposobu rozumienia istoty prawa, w świetle którego nakaz bądź zakaz, wyrażony w dyspozycji musi uzyskać wsparcie, w postaci zagrożenia przymusem ze strony państwa¹⁶.

W opozycyjnej zaś argumentacji teoretycznoprawnej podniesiono z kolei błędność założenia sugerującego, iż każda norma w systemie prawa musi być poparta przymusem państwowym. Trójczłonową budowę normy uznano przede wszystkim za nieskładną czy też niejednorodną semiotycznie, skoro w jedną strukturę połączono zarówno normę prawną, jak i zdanie w sensie logicznym¹⁷. Poza tym podkreślono, iż brak semantycznych odpowiedników sankcji w tego rodzaju normach nie oznacza *per se*, iż są one pozbawione jakiegokolwiek kontroli społecznej¹⁸. Właściwe im sankcje zawarte są w istocie w innych sy-

¹² E. Kruk, *op. cit.*, s. 111.

¹³ Za: J. Jabłońska-Bonca, *op. cit.*, s. 153.

¹⁴ „Sankcja jest najważniejszą gwarancją skuteczności normy prawnej. Dzięki jej istnieniu, obywatel ma świadomość nieprzyjemności związanych z przekroczeniem normy prawnej, a co za tym idzie, sankcja dyscyplinuje go do przestrzegania normy, do wykonywania nakazów zawartych w normie lub do przestrzegania zakazów. Środkiem oddziaływania prawa jest częściej przymus niż przekonywanie, a prawo za pomocą środków dyscyplinowania zapewnia swoją skuteczność, a co za tym idzie, rację istnienia. Prawo nieskuteczne nie ma sensu, a bez środków dyscyplinujących nigdy w pełni, samo z siebie skuteczne nie będzie. To jest właśnie sensem istnienia norm prawnych, sensem prawa”. W. Sawczyn, *Środki dyscyplinowania administracji publicznej w prawie o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2009, s. 10–11.

¹⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 kwietnia 2000 r., K 23/99, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego” 2000, nr 3, poz. 89; Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 stycznia 1999 r., P 2/98, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego” 1999, nr 1, poz. 2.

¹⁶ M. Dąbrowska-Kardas, *Analiza dyrektywalna przepisów części ogólnej kodeksu karnego*, Warszawa 2012, s. 123.

¹⁷ Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe...*, s. 155.

¹⁸ T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014, s. 118.

stemach normatywnych, przykładowo w zbiorze norm moralnych czy obyczajowych. Tego rodzaju przymus pozaprawny występuje zaś w różnorodnych formach, przybierając najczęściej postać odczuwanej wewnętrznie presji¹⁹. Psychosocjologiczna płaszczyzna *leges imperfectae* skłaniała w konsekwencji do wniosku, iż samo ustanowienie nakazu czy zakazu wystarczy, aby przekonać adresatów do postępowania zgodnego z określonymi regulacjami prawnymi²⁰. Powyższe ustalenia korelują więc z akcentowanym w piśmiennictwie poglądem, że przestrzeganie obowiązujących przepisów prawa może być motywowane nie tylko wspomnianym przymusem zewnętrznym, lecz także przymusem wewnętrznym, wynikającym z samego autorytetu prawa czy też zabiegów perswazyjno-wychowawczych²¹. Należy bowiem podkreślić, iż w systemie kontroli społecznej²² prawo nie pozostaje w istocie jedynym mechanizmem służącym zabezpieczeniu realizacji norm prawnych²³. Oznacza to tym samym, że społeczna akceptacja zawartego w dyspozycji normy określonego wzoru postępowania może wynikać nie tylko z motywacji interesownej, do której należy odziaływanie sankcji prawnych, lecz także z motywacji bezinteresownej, co ma miejsce w przypadkach, w których przestrzeganie danej normy następuje niezależnie od tego, czy za jej przekroczenie zostały przewidziane konsekwencje natury prawnej²⁴. Wobec dotychczasowych analiz wypadałoby zatem stwierdzić, iż nie tylko zinstytucjonalizowane sankcje stwarzają sytuacje przymuso-

¹⁹ S. Ehrlich, *Dynamika norm*, Warszawa 1988, s. 118.

²⁰ J. Śmiałowski, *Pojęcie i analiza sankcji prawnej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Prawnicze” 1962, nr 9, s. 280–283.

²¹ J. Niesiołowski, R. Paszkiewicz, *Zagadnienie przymusu w prawie*, „Państwo i Prawo” 1989, nr 10, s. 64.

²² Na uwagę zasługuje pogląd J. Szczepańskiego, który stwierdził, iż: „Każda grupa, każda zbiorowość społeczna rozwija szereg miar, sugestii, sposobów przekonywania, nakazów i zakazów, system perswazji i nacisku, sankcji aż do przymusu fizycznego włącznie, system sposobów wyrażania uznania, wyróżniania, nagród, dzięki któremu doprowadza zachowanie jednostek i podgrup do zgodności z przyjętymi wzorcami działania, do respektowania kryteriów wartości, słowem – przy pomocy którego kształtuje konformizm członków. System ten nazywamy systemem kontroli społecznej”. W zespole środków kontroli społecznej autor wyróżnił dwa rodzaje mechanizmów: 1) psychospołeczny (odwołujący się do procesów internalizacji) oraz materialno-społeczny (oparty na przymusie zewnętrznym, stosowanym przez instytucje). Z kolei na pograniczu wspomnianych mechanizmów występują obyczaje oraz zwyczaje. J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa 1970, s. 215–217. Zob. także P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002, s. 409. Na podstawie przeprowadzonych analiz autor ten dokonał wyróżnienia formalnych i nieformalnych agend kontroli społecznej. Do pierwszej z wymienionych kategorii zaliczył m.in.: policję, sądy, prokuraturę, więzienia. Natomiast do drugiej grupy m.in.: grupy zawodowe, sąsiedztwo, rówieśnicze.

²³ Zob. W. Dziedziak, *Działanie motywacyjne sankcji prawnych i moralnych*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2005, nr 5, s. 22–23.

²⁴ S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 1997, s. 198; A. Korybski, L. Leszczyński, A. Pieniążek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Lublin 2003, s. 43; F. Studnicki, *Przeptyw wiadomości o normach prawnych*, Kraków 1965, s. 73 i n.; K. Opalek, J. Wróblewski, *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1969, s. 157; M. Smółka, *Społeczne działanie sankcji prawnej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G” 1975, vol. 22, s. 86; Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe...*, s. 431.

we dla adresatów norm, lecz także pozaprawne elementy wspomnianej kontroli społecznej, w szczególności zaś pewne aksjologiczne determinanty obligujące do przestrzegania norm prawnych. Oznacza to w rezultacie, że sankcja stanowi wprawdzie najbardziej radykalny oraz niewątpliwie ważki czynnik skłaniający społeczeństwo do przestrzegania prawa, ale jednocześnie nie pozostaje ona jedynym, bezkonkurencyjnym motywem, który przeciwdziała podejmowaniu zachowań uchybiających obowiązującym wzorcom postępowania²⁵.

Problematyka *leges imperfectae* wymaga również zwrócenia uwagi na *stricte* prawotwórcze podstawy stosowania tego rodzaju konstrukcji legislacyjnych. Punktem wyjścia w tym zakresie pozostaje § 11 załącznika do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”²⁶. Z brzmienia tego przepisu wynika, iż poprawna technika legislacyjna nakazuje przestrzegać postanowienia, że: „W ustawie nie zamieszcza się wypowiedzi, które nie służą wyrażaniu norm prawnych, a w szczególności apeli, postulatów, zaleceń, upomnień oraz uzasadnień formułowanych norm”. W treści wskazanej regulacji zawarto niewątpliwie uniwersalną regułę²⁷, nappominającą, iż w ustawach nie powinno się zamieszczać wypowiedzi, które nie posiadają charakteru norm prawnych²⁸. Unikanie tego rodzaju wypowiedzi pozostaje zaś nie tylko w zgodzie z treścią § 5 powołanego załącznika, wyrażającego zasady zwięzłości oraz syntetyczności przepisów prawnych²⁹, lecz także chroni przed nadaniem tego rodzaju wypowiedziom znaczenia normatywnego w drodze interpretacji³⁰.

Odmówienie *leges imperfectae* charakteru normy prawnej oznaczałoby, iż tego rodzaju konstrukcje legislacyjne nie powinny pojawiać się w przepisach ustawowych. Należy bowiem wspomnieć, iż powołany zbiór Zasad techniki prawodawczej określa w istocie metodykę prawodawstwa³¹, od której odstąpienie

²⁵ Trafnie się przy tym zauważa, iż: „Z pewnością same sankcje prawne nie dokonają dzieła uzdrowienia stosunków społecznych, o ile nie znajdą oddźwięku i wsparcia w sankcjach moralnych, zbieżnie oddziałujących na określony przedmiot zachowań”. W. Dziedziak, *O działaniu sankcji moralnych (szkic problematyki)*, [w:] *Polska lat dziewięćdziesiątych. Przemiany państwa i prawa*, red. M. Mozgawa, M. Nazar, J. Stelmasiak, T. Bojarski, Lublin 1997, s. 548.

²⁶ Dz.U. z 2002 r. Nr 100, poz. 908, t.j. z dnia 29 lutego 2016 r.

²⁷ *Zasady techniki prawodawczej w zakresie aktów prawa miejscowego. Komentarz praktyczny z wzorami oraz przykładami*, red. D. Szafranski, Warszawa 2014, s. 138.

²⁸ Na podstawie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego należy w tym miejscu przypomnieć, iż cechą integralną norm prawnych (jak również odróżniającą je od innego rodzaju norm) pozostaje ich generalny oraz abstrakcyjny charakter. Zob. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 czerwca 1989 r., U 15/88, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego” 1989 nr 1, poz. 10; Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 1999 r., U 7/99, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego” 1999, nr 7, poz. 170; Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 października 2004 r., U 5/02, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Seria A” 2004, nr 9, poz. 102.

²⁹ G. Wierczyński, *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 113.

³⁰ *Ibidem*, s. 115.

³¹ W orzecznictwie podkreśla się przy tym, iż: „Z wyrażonej w art. 2 Konstytucji klauzuli demokratycznego państwa prawnego doktryna i orzecznictwo wyprowadzają (m.in.) wymagania co do

– zgodnie z orzecznictwem – jest niemożliwe bez uprzedniego wykazania „ważnych powodów”. To ograniczenie wynika z założenia, iż wspomniane zasady techniki prawodawczej: „[...] kodyfikują powszechnie uznawane reguły postępowania legislacyjnego [...]”³².

Wobec podjętej problematyki należałoby się jednakże w dalszej kolejności zastanowić nad charakterem prawnym cytowanych Zasad techniki prawodawczej. Bliższa analiza niniejszych rozwiązań, jako formalnie niewiążących swymi postanowieniami ustawodawcy³³, nakazuje stwierdzić, iż jako typowe *lex docet* wyrażają jedynie pewne założenia teoretyczne³⁴. Pozostając (paradoksalnie) tym samym klasycznym przykładem *leges imperfectae*, nie wprowadzają one w rezultacie zakazu konstruowania tego rodzaju norm w przepisach ustawowych. Jednocześnie należy stwierdzić, iż wyrażone tutaj stanowisko aktualizuje się również wobec tych poglądów, w świetle których *leges imperfectae* przyznano status normy prawnej. Trafnie zatem ocenił G. Wierczyński, iż: „Zasada wyrażona w § 11 ZTP nie zakazuje tworzenia przepisów prawnych zawierających normy prawne bez sankcji. Czym innym jest sytuacja, w której przepis prawny zawiera wypowiedź nienormatywną, taką jak apel lub postulat, a czym innym sytuacja, w której przepis prawny zawiera normę prawną, co do której nie ma prawnych środków służących zapewnieniu zachowania się przez adresatów tej normy zgodnie z jej dyspozycją”³⁵.

Z dotychczasowych rozważań wynika, iż w ogólnej refleksji teoretycznoprawnej *leges imperfectae* wzbudzają szereg wątpliwości interpretacyjnych. Wią-

---

techniki legislacyjnej, określane jako zasady przyzwoitej (poprawnej) legislacji. Były one już wielokrotnie przedmiotem rozważań Trybunału Konstytucyjnego, m.in. w uchwale z 8 marca 1995 r., W. 13/94 (OTK w 1995 r., cz. I, poz. 21) oraz wyrokach z: 11 stycznia 2000 r., K 7/99 (OTK ZU nr 1/2000, poz. 2), 21 marca 2001 r., K 24/00 (OTK ZU nr 3/2001, poz. 51), 30 października 2001 r., K 33/00 (OTK ZU nr 7/2001, poz. 217), 24 lutego 2003 r., K 28/02 (OTK ZU nr 2/A/2003, poz. 13), 29 października 2003 r., K 53/02 (OTK ZU nr 8/A/2003, poz. 83) oraz 7 stycznia 2004 r., K 14/03 (OTK ZU nr 1/A/2004, poz. 1). Z dotychczasowych wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego wynika, że przesłanką stwierdzenia niekonstytucyjności przepisu jest takie uchybienie rudymentarnym kanonom techniki prawodawczej, ujmowanym w postaci zasad przyzwoitej legislacji, które powoduje dowolność albo brak możliwości poprawnej logicznie i funkcjonalnie oraz spójnej systemowo interpretacji”. Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 kwietnia 2004 r., P 16/03, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Seria A” 2004, nr 4, poz. 36; zob. także T. Zalański, *Zasady prawidłowej legislacji w poglądach Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2008, s. 51; Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego siedziba w Poznaniu z dnia 10 marca 2011 r., IV SA/Po 85/11, Legalis nr 826057.

³² Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 maja 1994 r., K 1/94, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego” 1994, nr 1, poz. 10.

³³ S. Wojtczak, *Zasady techniki prawodawczej – luka w prawie?*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 1, s. 44–45; S. Wronkowska, *Zasady techniki prawodawczej, czy rzeczywiście luka w prawie?*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 2, s. 97–100; S. Wojtczak, *Zasady techniki prawodawczej – kilka uwag do datkowych*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 10, s. 101–106.

³⁴ E. Kruk, *op. cit.*, s. 110.

³⁵ G. Wierczyński, [w:] *Zasady techniki prawodawczej. Komentarz do rozporządzenia*, red. J. Warylewski, Warszawa 2003, s. 90; zob. także S. Wronkowska, [w:] S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad techniki prawodawczej z dnia 20 czerwca 2002 r.*, Warszawa 2012, s. 50.

żą się one nie tylko z odmówieniem im charakteru norm prawnych³⁶ czy kwestią dopuszczalności ich konstruowania, lecz także z pytaniem co do możliwości osiągnięcia za ich pośrednictwem zamierzonych celów legislacyjnych. Mając na uwadze, iż dyspozycje *leges imperfectae* nie wyznaczają prawnie wiążących obowiązków dla swych adresatów, stwierdza się, iż wyrażają one jedynie pewne ogólne zasady postępowania. Podważając ich skuteczność, podnosi się również, że wspomniane *leges imperfectae* mogą się przyczynić do obniżenia prestiżu prawa, skoro w momencie, gdy są łamane, nie można podjąć stosownej kontrakcji wobec osób uchybiających ich postanowieniom³⁷. Z drugiej jednak strony trudno byłoby pominąć, iż przestrzeganie pewnych norm oraz aprobowanie określonych wzorców zachowań może wynikać z innych źródeł. W literaturze socjologicznej zwraca się nie bez racji uwagę na towarzyszące rozwojowi jednostki procesy socjalizacji oraz internalizacji, które są odpowiednio związane z kształtowaniem osobowości jednostki oraz „wewnętrzna” akceptacja, początkowo narzuconych z zewnątrz, a następnie uznanych za „własne”, określonych reguł postępowania. W wyniku internalizacji powstają bowiem tzw. normy osobiste jednostki, których respektowanie wynika *de facto* z różnych, także pozaprawnych, czynników³⁸. Oznacza to więc, iż motywy przestrzegania prawa nie ograniczają się wyłącznie do obawy przed sankcjami. Z tego też względu, jak również z powodu empirycznych niedostatków wiedzy na temat oddziaływania prawa, należy mieć na uwadze znaczenie innych uwarunkowań przyczyniających się do akceptacji norm prawnych, których pozycja może się okazać tak silna, że dodatkowe „wzmocnienia” w postaci sankcji okazały się niepotrzebne³⁹.

Konkludując, wypada więc stwierdzić, iż trudno byłoby uznać za jedyną determinantę wpływającą na kierunek ludzkich wyborów wyłącznie przymus państwowy. Samo prawo nie jest więc jedynym skutecznym mechanizmem rozwiązującym wszelkie problemy społeczne. Co więcej, trzeba również zaznaczyć, iż postępująca inflacja prawa czy też jurydyzacja życia społecznego nie pozostają w relacji wprost proporcjonalnej do zwiększenia efektywności stanowionych w ten sposób norm, a wręcz przeciwnie – generują niekiedy poważne trudności natury funkcjonalnej⁴⁰.

³⁶ Zob. na ten temat przyp. 12.

³⁷ Zob. A. Podgórecki, *Społeczne warunki skuteczności działania przepisów prawnych*, „Studia Socjologiczne” 1962, nr 2, s. 135.

³⁸ J. Reykowski, *Motywacja, postawy prospołeczne a osobowość*, Warszawa 1979, s. 213–220; M. Golaszewska, *Internalizacja wartości*, „Etyka” 1978, t. 16, s. 91; J. Turowski, *Socjologia. Małe struktury społeczne*, Lublin 1999, s. 39–41; S. Konstańczak, *Internalizacja wartości moralnych*, Słupsk 2001, s. 87; K. Hurrelmann, *Struktura społeczna a rozwój osobowości. Wprowadzenie do teorii socjalizacji*, tł. M. Roguszka, Poznań 1994, s. 20 i n.

³⁹ F. Studnicki, *Działanie przepisu prawa. Model teoretyczny*, „Studia Socjologiczne” 1962, nr 2, s. 101 i n.

⁴⁰ Trafnie zauważał J. Kochanowski, iż: „[...] każdy «rozsądny ustawodawca», które to pojęcie stanowi rodzaj użytecznej fikcji prawnej, powinien kierować się kilkoma podstawowymi zasadami. A mianowicie, nie powinien regulować przy pomocy prawa rzeczy, które nie nadają się do regulacji prawnej (1) lub nie muszą być regulowane (2), albo nie dają się wyegzekwować (3), czy też nie mają zabezpieczenia finansowego (np. ustawy, które doprowadziły do tzw. «dziury budżetowej»)

Spoleczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie

W obowiązującym ustawodawstwie można wyróżnić kilka odmiennych legisłacyjnie konstrukcji prawnych wprowadzających obowiązek zawiadomienia o przestępstwie⁴¹. W pierwszej kolejności należałoby wymienić prawny obowiązek zawiadomienia organów ścigania o przestępstwach wskazanych w art. 240 § 1 k.k.⁴², społeczny obowiązek powiadomienia o przestępstwie ściganym z oskarżenia publicznego – art. 304 § 1 k.p.k., prawny obowiązek zawiadomienia ciążyący na instytucjach państwowych i samorządowych, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu (art. 304 § 2 k.p.k.), a także prawny obowiązek, który jest nałożony na niektórych instytucje oraz podmioty, wynikający z ustaw szczególnych⁴³.

Koncentrując uwagę na społecznym obowiązku zawiadomienia o przestępstwie, należy przede wszystkim zaznaczyć, iż dotyczy on tylko określonej kategorii przestępstw, tj. ściganych z urzędu. Niniejszy obowiązek nie obejmuje zatem przestępstw wnioskowych oraz ściganych z oskarżenia prywatnego, co uzasadnia się potrzebą poszanowania woli pokrzywdzonego w tym zakresie⁴⁴. Warto również zauważyć, iż ustawodawca nie powiązał społecznego obowiązku zawiadomienia o przestępstwie, o którym mowa w art. 304 § 1 k.p.k. z posiadaniem „wiarygodnych wiadomości”⁴⁵ na jego temat (co ma zaś miejsce w świetle regulacji art. 240 § 1 k.k.). W kontekście przepisów proceduralnych zawiadomienie o przestępstwie pozostaje niewątpliwie oświadczeniem wiedzy, z którego wynika, iż podmiot zawiadamiający przewiduje prawdziwość posia-

(4), a bilans (nie tylko ekonomiczny) zysków i strat regulacji jest ujemny (5), co naturalnie implikuje ograniczenie interwencjonistycznej roli państwa. Tego rodzaju na pozór proste reguły wymagają jednak, aby fikcja «rozsądnego ustawodawcy» nie była zbyt odległa od rzeczywistości”. J. Kochanowski, *Jurydyzacja życia*, „Palestra” 2002, nr 7–8, s. 99; zob. także M. Hotel, A. Rychlewska, *Jurydyzacja życia a skuteczność prawa*, „Kwartalnik Prawo – Społeczeństwo – Ekonomia” 2015, nr 1, s. 43; K. Pałęcki, *Prawoznawstwo. Zarys wykładu. Prawo w porządku społecznym*, Warszawa 2003, s. 160–162.

⁴¹ Na temat rozumienia pojęcia „przestępstwo” w kontekście niniejszej problematyki zob. m.in. M. Szewczyk, *Zawiadomienie o przestępstwie – obowiązek i uprawnienie*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1972, t. 5, s. 102–103; S. Cora, *Zawiadomienie o przestępstwie jako obowiązek i uprawnienie*, „Państwo i Prawo” 2011, nr 6, s. 77 i n.

⁴² Regulacja ta odnosi się do czynów stypizowanych w następujących przepisach: art. 118, 118a, 120–124, 127, 128, 130, 134, 140, 148, 163, 166, 189, 252 k.k., a także dotyczy przestępstwa o charakterze terrorystycznym.

⁴³ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1: *Komentarz do art. 1–424 k.p.k.*, red. J. Grajewski, Kraków 2006, s. 800–804.

⁴⁴ J. Łupiński, *Spoleczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 1, s. 136; zob. także Z. Młynarczyk, *Zawiadomienie o przestępstwie*, „Prokuratura i Prawo” 1995, nr 3, s. 111.

⁴⁵ Zob. J. Mikos, Z. Sobolewski, *Prawny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie*, „Problemy Kryminalistyki” 1967, nr 66, s. 152–153. Wiarygodna jest wiadomość, która w szczególności nie ma charakteru plotki, pogłoski czy urojenia. Zob. W. Zalewski, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2: *Komentarz, art. 222–316*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2013, s. 215; L. Tyszkiewicz, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2014, s. 1335; T. Razowski, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2014, s. 813–814.

danych, a następnie przekazywanych właściwym organom informacji o popełnionym przestępstwie. Źródłem tej wiedzy mogą być przy tym nie tylko własne spostrzeżenia i obserwacje, lecz także informacje uzyskane od innych osób⁴⁶. Jednocześnie należy podkreślić, iż realizując społeczny obowiązek powiadomienia o przestępstwie, zawiadamiający powinien działać w granicach „przeciętnej staranności”⁴⁷, co odnosi się zarówno do wskazania popełnionego czynu, jak również ewentualnego sprawcy⁴⁸. Dzięki temu uniknie on bowiem ewentualnej odpowiedzialności za zniesławienie⁴⁹ czy naruszenie dóbr osobistych⁵⁰. Jednocześnie wypada tutaj nadmienić, iż w sytuacji, gdy zawiadamiający, działając w zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym, kieruje pod adresem określonej osoby nieprawdziwe oskarżenie, naraża się na odpowiedzialność karną z art. 234 k.k.⁵¹ Podobne konsekwencje prawno-karne miałyby miejsce także wówczas, jeżeli z pełną świadomością złożono by zawiadomienie o przestępstwie, którego *de facto* nie popełniono. To ostatnie zachowanie skutkowałoby bowiem odpowiedzialnością karną na podstawie art. 238 k.k.

Społeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie kierowany jest do każdego⁵², kto dowiedział się o popełnieniu przestępstwa ściganego z oskarżenia

⁴⁶ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1: Art. 1–467, Warszawa 2014, s. 1041.

⁴⁷ B. Kunicka-Michalska, *Falszywe oskarżenie w procesie karnym PRL na tle prawnoporównawczym*, Toruń 1967, s. 126–127; S. Cora, *Z problematyki zawiadomienia o przestępstwie*, [w:] *Aktualne problemy prawa i procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu*, red. M. Płachta, Gdańsk 2003, s. 274–275.

⁴⁸ Aktualny pozostaje pogląd, w którym stwierdzono, że: „Nie zachodzi obraza przepisu art. 257 § 1 k.p.k. [aktualnie art. 304 § 1 k.p.k.], jeżeli w postanowieniu o wszczęciu postępowania przygotowawczego, oprócz określenia czynu będącego przedmiotem postępowania i jego kwalifikacji prawnej, wymieniona zostanie również osoba podejrzana o dokonanie tego czynu, ujawniona w wyniku przeprowadzonych przed wydaniem tego postępowania czynności”. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 1980 r., I KR 35/79, LEX nr 17217.

⁴⁹ W orzecznictwie zwrócono uwagę, iż: „Nie stanowią przestępstwa zniesławienia różnego rodzaju wypowiedzi dokonywane w ramach przysługujących jednostce uprawnień, między innymi oświadczenia składane w uzasadnieniu lub w obronie praw (np. skargi sądowe, odpowiedzi na zarzuty procesowe, zażalenia, doniesienia pokrzywdzonych o przestępstwie)”. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2000 r., IV KKN 331/00, LEX nr 51135. Zob. także J. Łupiński, *op. cit.*, s. 151.

⁵⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 11 października 2001 r., I Aca 505/00, Legalis nr 52320; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 30 października 2015 r., I Aca 567/15, Legalis nr 1378303; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 23 września 2015 r., I Aca 406/15, Legalis nr 1352338.

⁵¹ W literaturze przedmiotu jako dominujące należy uznać stanowisko, w którym przekonuje się, iż przestępstwo z art. 234 k.k. może zostać popełnione umyślnie, zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak również ewentualnym. T. Razowski, *op. cit.*, s. 789; K. Wiak, *op. cit.*, s. 911; W. Zalewski, *op. cit.*, s. 199. Zob. także odmiennie: A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 519; A. Herzog, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2015, s. 1538; J. Grajewski, *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2001, s. 19; J. Antosiewicz, *Uwagi na tle art. 23 i 24 k.c.*, „Problemy Praworządności” 1989, nr 2, s. 38 i n.; K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1989, s. 749; S. Wyciszczak, *Zasada praworządności w postępowaniu przygotowawczym*, „Problemy Praworządności” 1987, nr 11, s. 69.

⁵² Zob. R. Ponikowski, *Aspekty procesowe i kryminalistyczne pierwszej informacji o przestępstwie*, „Nowe Prawo” 1973, nr 5, s. 680.

publicznego⁵³. Forma przekazania tego rodzaju informacji może być zarówno pisemna, jak również ustna⁵⁴. Pewne wątpliwości pojawiają się natomiast wówczas, gdy kilka osób dysponuje informacją o przestępstwie ściganym z oskarżenia publicznego i następnie ustali, że jedna z nich powiadomi o tym organ ścigania. *Prima facie* wydaje się, iż takie rozwiązanie byłoby akceptowalne, gdyż wymaganie w takiej sytuacji od każdej z osób zawiadomienia stanowiłoby w istocie przejaw zbędnego formalizmu i tym samym wykraczałoby poza cel art. 304 § 1 k.p.k. Z drugiej jednak strony trudno znaleźć podstawę uprawniającą do wysunięcia poglądu, iż zwolnienie z obowiązku zawiadomienia o przestępstwie niektórych osób następuje tylko dlatego, że „inni są do tego bardziej powołani”⁵⁵.

Zastanawiając się z kolei nad konsekwencjami niedopełnienia społecznego obowiązku zawiadomienia o przestępstwie, należy stwierdzić, iż tego rodzaju zaniechanie nie będzie skutkowało zastosowaniem sankcji prawno-karnych⁵⁶. Nie oznacza to jednak, iż niedopełnienie obowiązku denuncjacji pozostaje – każdorazowo – wolne od innego rodzaju odpowiedzialności prawnej, np. odpowiedzialności dyscyplinarnej, i wynikających z tego tytułu konsekwencji⁵⁷. Stąd też należałoby w tym miejscu podkreślić, że w istocie trudno byłoby postrzegać regulację art. 304 § 1 k.p.k. jako klasyczny, bezwyjątkowy przykład *lex imperfecta*. Mało przekonujące wydaje się zatem proste przeciwstawianie „prawnego” obowiązku zawiadomienia o przestępstwie, obowiązkowi „społecznemu”, traktowanemu jako czysto obywatelska powinność, z którą nie wiążą się żadne ujemne następstwa prawne. Jak zostało bowiem wskazane, niedopełnienie „społecznego” obowiązku zawiadomienia o przestępstwie może w niektórych sytuacjach implikować zastosowanie określonego rodzaju sankcji prawnych.

⁵³ W piśmiennictwie podkreśla się, iż samo zawiadomienie o przestępstwie nie wpływa *per se* na kwestię nabycia praw pokrzywdzonego. Zob. M. Kurowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, Warszawa 2013, s. 938.

⁵⁴ Obowiązek zawiadomienia o przestępstwie nazywany jest również w piśmiennictwie obowiązkiem denuncjacji, co w ujęciu encyklopedycznym oznacza donos. Potoczne rozumienie denuncjacji wzbudza przy tym – jak wskazuje L. Wilk – pejoratywne odczucia, kojarzące się ze zdradą Judasza, współpracą z okupantem czy praktykami, jakie stosowano w państwach totalitarnych. Zob. L. Wilk, *Obowiązek denuncjacji w prawie karnym (art. 240 k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 1, s. 21; zob. także W. Grzeszczyk, *Obowiązek zawiadomienia o przestępstwie*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 10, s. 123. Zdaniem J. Łupińskiego obowiązek ten dotyczy w istocie podmiotów mających zdolność do samodzielnego działania w postępowaniu karnym, czyli osób pełnoletnich, posiadających pełną zdolność do czynności prawnych. Poza tym autor wskazał na pewne ograniczenia, jakie mogą pojawić się w tym zakresie, wskazując, iż wspomniany obowiązek nie dotyczy m.in. obrońcy, adwokata (a także radcy prawnego), działającego na podstawie art. 245 § 1 k.p.k., co do faktów, o których dowiedział się, udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę, oraz duchownego, który uzyskałby informację o przestępstwie podczas spowiedzi. J. Łupiński, *op. cit.*, s. 133–136. Niniejszy obowiązek nie odnosi się również do sprawców przestępstw. Zob. M. Szewczyk, *op. cit.*, s. 101 i n.

⁵⁵ Z. Sobolewski, *Przestępstwo uchylania się od denuncjacji (wybrane zagadnienia)*, „Annals Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio C” 1977, vol. 24, s. 78–79.

⁵⁶ Należy jednak rozważyć czy zatajenie pewnych informacji na temat popełnionego przestępstwa nie mogłoby w istocie spotkać się z ewentualnym zarzutem współudziału w przestępstwie.

⁵⁷ B. Szyprowski, *Uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa jako faktyczna przesłanka wszczęcia postępowania przygotowawczego*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 3, s. 137.

W podjętych rozważaniach warto również wspomnieć, iż do momentu wejścia w życie ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka⁵⁸ Kodeks postępowania karnego przewidywał, że jeżeli w związku z czynnością zawiadomienia organów ścigania o przestępstwie zachodziła-by uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby bezprawnej (wobec zawiadamiającego lub jego osoby najbliższej), zawiadamiający mógł zastrzec dane dotyczące miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora lub sądu. W takich przypadkach pisma procesowe doręczano by do instytucji, w której jest on zatrudniony lub na inny wskazany przez niego adres (d. art. 191 § 3 k.p.k.). Wobec zmian wprowadzonych cytowaną ustawą, co nastąpiło w związku z implementacją dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z 25 października 2012 r. ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw⁵⁹, anonimizacja danych o miejscu zamieszkania i zatrudnienia zawiadamiającego o przestępstwie stała się obowiązkiem organu przyjmującego tego rodzaju zawiadomienie. W konsekwencji oznacza to, iż wspomniana powinność musi zostać spełniona niezależnie od wcześniejszego wniosku zawiadamiającego, jak również od pozostałych przesłanek wymienionych w d. art. 191 § 3 k.p.k.

Uwagi końcowe

Podsumowując powyższe ustalenia, należy w pierwszej kolejności stwierdzić, iż obowiązek zawiadomienia o przestępstwie, będący zasadniczo oświadczeniem wiedzy, ale również i wyrazem domniemanej woli składającego doniesienie⁶⁰, uzyskuje w świetle obowiązujących regulacji wymiar prawny, a niekiedy tylko, zgodnie z brzmieniem ustawy, społeczny. Z przedstawionych ustaleń wynika, iż prawny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie przyjmuje w istocie jedną z trzech możliwych postaci, tj.: powszechnego obowiązku, ograniczającego swój zasięg do określonej kategorii przestępstw (art. 240 k.k.); indywidualnego obowiązku, ciężącego na instytucjach państwowych i samorządowych (art. 304 § 2 k.p.k.) bądź też indywidualnego obowiązku, spoczywającego w określonym zakresie na niektórych podmiotach, wskazanych w przepisach szczególnych (np. art. 12 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie⁶¹). Interesujący z perspektyw niniejszego opracowania społeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie posiada natomiast mniej złożoną konstrukcję. *Verba legis* dotyczy on w istocie „każdego” i odnosi się jedynie do sfery przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego.

⁵⁸ Dz.U. z 2015 r., poz. 21.

⁵⁹ Dz.U. UE L 315/57.

⁶⁰ P. Kruszyński, *Z problematyki wszczęcia postępowania w sprawach o przestępstwa ścigane na wniosek*, „Problemy Praworządności” 1987, nr 12, s. 8; K. Dudka, *Anonim a wszczęcie postępowania*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 4, s. 55; zob. także S. Waltoś, *Głosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 26 października 1967 r.*, V KRN 762/67, „Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych” 1968, nr 11, s. 515–516.

⁶¹ Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 1390).

Na podstawie przeprowadzonych analiz należy również stwierdzić, iż konsekwencje związane z naruszeniem obowiązku zawiadomienia o przestępstwie różnią się od siebie diametralnie. W przypadku prawnego obowiązku zawiadomienia w rachubę wchodzi bowiem karnomaterialna odpowiedzialność, wynikająca z art. 240 k.k., bądź też odpowiedzialność z art. 231 k.k., jeżeli niedopełnienie nakazu z art. 304 § 2 k.p.k. bądź z przepisów szczególnych zostanie uznane za przejaw nadużycia władzy⁶². Zgoła odmiennie przedstawia się natomiast sytuacja, w której dochodzi do naruszenia społecznego obowiązku zawiadomienia o przestępstwie. Niniejsze rozwiązanie uzyskuje w znacznej, choć niecałkowitej, mierze charakter postulatyczny. Przede wszystkim na jego podstawie nie można zrekonstruować prawnokarnie wiążącego obowiązku, z którego niedopełnieniem związane byłyby ujemne konsekwencje. Nie można jednak stwierdzić, iż regulacja wynikająca z art. 304 § 1 k.p.k. stwarza jedynie ramy prawne dla uczynienia zadość aktywnej postawie obywatelskiej w zakresie przeciwdziałania przestępczości oraz nakazuje liczyć na lojalność tej części społeczeństwa, która zinternalizowała pewne normy oraz wartości, korelujące z wymaganiami, jakie ustawodawca karny kieruje wobec opinii publicznej. Jak wskazano we wcześniejszych uwagach, norma wyrażona w art. 304 § 1 k.p.k. nie jest w istocie (i *de facto* nie powinna być) pozbawiona jakiegokolwiek sankcji prawnej⁶³.

Bibliografia

Akty prawne

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw Dz.U. UE L 315/57.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 września 2014 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2014 r., poz. 1218).
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2002 r. Nr 100, poz. 908, t.j. z dnia 29 lutego 2016 r.).
- Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 1390).
- Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r., poz. 21).

Orzecznictwo

- Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 maja 1994 r., K 1/94, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego” 1994, nr 1, poz. 10.

⁶² W tym ostatnim przypadku możliwa pozostawałaby także odpowiedzialność karna za przestępstwo z art. 240 k.k., jeżeli niezawiadomienie dotyczyłoby jednego z typów przestępstw wymienionych w tym przepisie.

⁶³ Wątpliwości wzbudza tym samym stanowisko wyrażone w Postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2014 r., SDI 28/14, Legalis nr 1182701, w którym podniesiono, że: „Artykuł 304 § 1 KPK stanowi swoiste *lex imperfecta* i nie wiąże się z negatywnymi skutkami prawnymi dla adresata normy”.

- Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 czerwca 1989 r., U 15/88, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego” 1989, nr 1, poz. 10.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2014 r., SDI 28/14, Legalis nr 1182701.
- Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 1999 r., U 7/99, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego” 1999, nr 7, poz. 170.
- Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 października 2004 r., U 5/02, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Seria A” 2004, nr 9, poz. 102.
- Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 kwietnia 2004 r., P 16/03, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Seria A” 2004, nr 4, poz. 36.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 23 września 2015 r., I ACa 406/15, Legalis nr 1352338.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 30 października 2015 r., I ACa 567/15, Legalis nr 1378303.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 11 października 2001 r., I Aca 505/00, Legalis nr 52320.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 1980 r., I KR 35/79, LEX nr 17217.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2000 r., IV KKN 331/00, LEX nr 51135.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 1998 r., II KKN 328/96, LEX nr 34012.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 stycznia 1999 r., P 2/98, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego” 1999, nr 1, poz. 2.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 kwietnia 2000 r., K 23/99, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego” 2000, nr 3, poz. 89.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego siedziba w Poznaniu z dnia 10 marca 2011 r., IV SA/Po 85/11, Legalis nr 826057.

Opracowania

- Antosiewicz J., *Uwagi na tle art. 23 i 24 k.c.*, „Problemy Praworządności” 1989, nr 2.
- Buchała K., *Prawo karne materialne*, Warszawa 1989.
- Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014.
- Cora S., *Z problematyki zawiadomienia o przestępstwie*, [w:] *Aktualne problemy prawa i procedury karnej. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu*, red. M. Płachta, Gdańsk 2003.
- Cora S., *Zawiadomienie o przestępstwie jako obowiązek i uprawnienie*, „Państwo i Prawo” 2011, nr 6.
- Dąbrowska-Kardas M., *Analiza dyrektywalna przepisów części ogólnej kodeksu karnego*, Warszawa 2012.
- Dudka K., *Anonim a wszczęcie postępowania*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 4.
- Dudka K., *Prawny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie a odpowiedzialność pokrzywdzonego za czyn z art. 240 k.k.*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2005, nr 1.
- Dziedziak W., *Działanie motywacyjne sankcji prawnych i moralnych*, „Studia Iuridica Lublinska” 2005, nr 5.
- Dziedziak W., *O działaniu sankcji moralnych (szkic problematyki)*, [w:] *Polska lat dziewięćdziesiątych. Przemiany państwa i prawa*, red. M. Mozgawa, M. Nazar, J. Stelmasiak, T. Bojarski, Lublin 1997.
- Ehrlich S., *Dynamika norm*, Warszawa 1988.
- Golaszewska M., *Internalizacja wartości*, „Etyka” 1978, t. 16.
- Grajewski J., *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2001.
- Grajewski J., Paprzycki L.K., Steinborn S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1: *Komentarz do art. 1–424 k.p.k.*, red. J. Grajewski, Kraków 2006.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1: *Art. 1–467*, Warszawa 2014.
- Grzeszczyk W., *Obowiązek zawiadomienia o przestępstwie*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 10.
- Hotel M., Rychlewska A., *Jurydyzacja życia a skuteczność prawa*, „Kwartalnik Prawo – Społeczeństwo – Ekonomia” 2015, nr 1.
- Hurrelmann K., *Struktura społeczna a rozwój osobowości. Wprowadzenie do teorii socjalizacji*, tł. M. Roguszka, Poznań 1994.

- Jabłońska-Bonca J., *Przesłanki stanowią norm bez sankcji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1984, nr 4.
- Kaźmierczyk S., Pulka Z., *Wstęp do prawoznawstwa*, Wrocław 2002.
- Kochanowski J., *Jurydyzacja życia*, „Palestra” 2002, nr 7–8.
- Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2014.
- Kodeks karny. Część szczególna, t. 2: Komentarz, art. 222–316*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2013.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2014.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2014.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2015.
- Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, Warszawa 2013.
- Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2015.
- Konstańczak S., *Internalizacja wartości moralnych*, Słupsk 2001.
- Korybski A., Leszczyński L., Pieniążek A., *Wstęp do prawoznawstwa*, Lublin 2003.
- Kruk E., *Lex imperfecta w prawie administracyjnym*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2006, nr 8.
- Kruszyński P., *Z problematyki wszczęcia postępowania w sprawach o przestępstwa ścigane na wniosek*, „Problemy Praworządności” 1987, nr 12.
- Kunicka-Michalska B., *Falszywe oskarżenie w procesie karnym PRL na tle prawnoporównawczym*, Toruń 1967.
- Kustra E., *Podstawy teorii legislacji*, Toruń 1982.
- Lipczyńska M., *Przesłanki procesu karnego a zawiadomienie o przestępstwie*, „Problemy Praworządności” 1981, nr 5.
- Lipczyńska M., *Zawiadomienie o przestępstwie*, „Problemy Kryminalistyki” 1965, nr 56–57.
- Lupiński J., *Spółeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 1.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 519.
- Mikos J., Sobolewski Z., *Prawny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie*, „Problemy Kryminalistyki” 1967, nr 66.
- Młynarczyk Z., *Zawiadomienie o przestępstwie*, „Prokuratura i Prawo” 1995, nr 3.
- Niesiołowski J., Paszkiewicz R., *Zagadnienie przymusu w prawie*, „Państwo i Prawo” 1989, nr 10.
- Opalek K., Wróblewski J., *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1969.
- Palecki K., *Prawoznawstwo. Zarys wykładu. Prawo w porządku społecznym*, Warszawa 2003.
- Podgórecki A., *Spółeczne warunki skuteczności działania przepisów prawnych*, „Studia Socjologiczne” 1962, nr 2.
- Ponikowski R., *Aspekty procesowe i kryminalistyczne pierwszej informacji o przestępstwie*, „Nowe Prawo” 1973, nr 5.
- Reykowski J., *Motywacja, postawy prospołeczne a osobowość*, Warszawa 1979.
- Sawczyn W., *Środki dyscyplinowania administracji publicznej w prawie o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2009.
- Smółka M., *Spółeczne działanie sankcji prawnej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G” 1975, vol. 22.
- Sobolewski Z., *Przestępstwo uchylania się od denuncjacji (wybrane zagadnienia)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G” 1977, vol. 24.
- Studnicki F., *Działanie przepisu prawa. Model teoretyczny*, „Studia Socjologiczne” 1962, nr 2.
- Studnicki F., *Przeptyw wiadomości o normach prawnych*, Kraków 1965.
- Szałkowski R., *Z problematyki społecznych uwarunkowań skuteczności ścigania karnego*, „Państwo i Prawo” 1985, nr 2.
- Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa 1970.
- Szewczyk M., *Zawiadomienie o przestępstwie – obowiązek i uprawnienie*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1972, t. 5.
- Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002.
- Szyprowski B., *Uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa jako faktyczna przesłanka wszczęcia postępowania przygotowawczego*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 3.
- Śmiałowski J., *Pojęcie i analiza sankcji prawnej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Prawnicze” 1962, nr 9.
- Turowski J., *Socjologia. Małe struktury społeczne*, Lublin 1999.

- Waltoś S., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 26 października 1967 r., V KRN 762/67*, „Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych” 1968, nr 11.
- Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2003.
- Wierczyński G., *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Wilk L., *Obowiązek denuncjacji w prawie karnym (art. 240 k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 1.
- Wojtczak S., *Zasady techniki prawodawczej – kilka uwag dodatkowych*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 10.
- Wojtczak S., *Zasady techniki prawodawczej – luka w prawie?*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 1.
- Wronkowska S., *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Poznań 2003.
- Wronkowska S., *Problemy racjonalnego tworzenia prawa*, Poznań 1982.
- Wronkowska S., *Zasady techniki prawodawczej, czy rzeczywiście luka w prawie?*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 2.
- Wronkowska S., Zieliński M., *Komentarz do zasad techniki prawodawczej z dnia 20 czerwca 2002 r.*, Warszawa 2012.
- Wronkowska S., Ziemiński Z., *Zarys teorii prawa*, Poznań 1997.
- Wróblewski J., *Model racjonalnego tworzenia prawa*, „Państwo i Prawo” 1973, nr 11.
- Wyciszczak S., *Zasada praworządności w postępowaniu przygotowawczym*, „Problemy Praworządności” 1987, nr 11.
- Zabłocki S., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 III 1974, IV KRN 6/74*, „Państwo i Prawo” 1975, nr 10.
- Zalasiński T., *Zasady prawidłowej legislacji w poglądach Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2008.
- Zasady techniki prawodawczej. Komentarz do rozporządzenia*, red. J. Warylewski, Warszawa 2003.
- Zasady techniki prawodawczej w zakresie aktów prawa miejscowego. Komentarz praktyczny z wzorami oraz przykładami*, red. D. Szafranski, Warszawa 2014.
- Ziemiński Z., *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980.
- Ziemiński Z., *Teoria prawa*, Warszawa-Poznań 1978.
- Ziemiński Z., *Założenia faktyczne wypowiedzi normatywnych*, „Etyka” 1977, t. 15.

THE CIVIC DUTY TO REPORT AN OFFENCE
AS AN EXAMPLE OF *LEX IMPERFECTA*?

Abstract: This article focuses on the legal nature of the civic duty to report an offence (Article 304(1) of the Code of Criminal Procedure). Assuming that the solution does not constitute a classic example of *lex imperfecta*, it is concluded that the breach of its provisions might produce effects only in the sphere of moral judgements. While reflecting on the so-called imperfect norms (norms without sanctions), the analysis concerns not only their legal nature and compliance with the requirements of the principles of legislative technique, but also the possibility of compliance with the current provisions of law being motivated by both an external compulsion and an internal compulsion arising out of the authority of law or persuasive and educational processes. Furthermore, based on the analysis of the civic duty to report an offence in terms of criminal trials, it is concluded that the mechanism does not merely create a regulatory framework for rewarding active civic involvement in crime prevention, but also mandates to count on loyalty of that part of society which has internalized certain norms and values correlating with the requirements of the criminal legislation for the public. It also implicates a need for sanction on criminal law.

Keywords: *LEX IMPERFECTA*, NORMS WITHOUT SANCTIONS, CIVIC DUTY TO REPORT AN OFFENCE